

MARTIN KANOVSKÝ JACQUES DERRIDA - OTÁZKA VPLYVU

Písmic pre K&K, 1999

Nechcel by som zaťažovať čitateľov *Kritiky & Kontextu* životopisnými údajmi

Jacqua Derridu, príhodami a anekdotami z osobných stretnutí a inými údajmi, ktoré by slúžili skôr na posilnenie mojej pomyselnej autority ako na uvedenie do jeho myslenia a jeho vplyvu. Nerád by som dokonca opakovane to, čo čitatelia nájdu v ďalších článkoch a recenziách v tomto čísle, najmä v podnetnom a brilantnom článku Marka Lillu *Politika*

***Jacqua Derridu*. Je to veľmi erudované hľadisko amerického politického filozofa, napriek svojej informatívnosti sa však zakladá na inom, totiž na americkom kontexte a je určený práve preň. Ja sa pokúsím naznačiť možné zdroje a perspektívy vplyvu tohto neľahkého mysliteľa v našom kontexte, hoci sa nemôžem vyhnúť niektorým polemickým poznámkam aj k iným textom.**

Domnievam sa, že oblasť vplyvu Jacqua Derridu sa dá rozdeliť zhruba na tri časti: sféra akademickej filozofie, sféra ostatných sociálnych a humanitných vied (vrátane politickej filozofie) a sféra intelektuálna a publicistická v najširšom slova zmysle. Pokúsím sa naznačiť jeho vplyv v každej z týchto sfér.

Netreba si zastierať, že oblasť akademickej filozofie, ktorá by zdanlivo mala byť prvoradým adresátom Derridových myšlienok, sa stavala k jeho dekonštrukcii vždy so sotva skrývaným nepriateľstvom. Vo Francúzsku bola jeho dekonštrukcia vždy skôr okrajovou záležitosťou. Ak porovnáme jeho pozíciu s postavením napríklad Michela Foucaulta, nachádzame tam zásadné rozdiely, pokiaľ ide o akademické uznanie. To samozrejme ešte nemusí byť meradlom kvality, ale svedčí to prinajmenej o tom, že Derridovo myslenie nikdy nebolo súčasťou štandardného prúdu francúzskej filozofie, dokonca ani vtedy nie, keď sa súčasťou filozofického štandardu stali iné diela príslušníkov jeho generácie. Ak sa však premiestnime do Spojených štátov, nachádzame tam zo strany akademickej filozofie ešte ostrejšie reakcie. Významní analytici a postanalytici filozofi (azda okrem Richarda Rortyho) otvorene deklarovali svoju nevôľu, niekedy vyjadrenú až verejným administratívnym odmietaním a rôznymi deklaráciami (napríklad John R. Searle alebo Willard v. O. Quine). Oveľa významnejšiu pozíciu si Derridova filozofia získala na katedrách literárnej vedy, kde v osemdesiatych rokoch priam dominovala.

Dôvodov je viacero, predovšetkým Derridov veľmi obťažný štýl vyjadrovania. Jeho diela sú veľmi divergentné - rozbiehajú sa viacerými smermi súčasne, a sledovať všetky tieto línie si od čitateľa vyžaduje značnú námahu. Navyše tieto línie mnohokrát korenia v ďalších obťažných filozofických smeroch, ktoré zaujímavým spôsobom „dekonštruujú“ (napríklad Heideggerova fundamentálna ontológia, Husserlova fenomenológia, ale aj Saussurova lingvistika, Freudova alebo Lacanova psychoanalýza, Hegel atď. atď.) Značná predbežná znalosť týchto oblastí (a mnohých iných) je nevyhnutná aspoň na elementárne pochopenie

Derridových myšlienok.

Problém spočíva najmä v tom, že tieto znalosti sa nedajú použiť ako rezervoár nestranných a heslovitých informácií. Derrida filozoficky pracuje tak, že sa pokúša ukazovať, akým spôsobom musí tá-ktorá filozofická koncepcia vylučovať alebo zastierať vlastné predpoklady, aby mohla formulovať svoje tvrdenia. Nejde vôbec o dokázanie povrchného postulátu (využívaného najmä literárnymi kritikmi), že každý text je priesečníkom iných textov a odkazuje mimo seba: Derrida ukazuje skôr jedinečnosť zretiazovania a odvíjania sa daných filozofických úvah, nevyhnutnosť používať určité filozofické pojmy a opozície a zároveň nemožnosť ich udržania v prísnom slova zmysle. Znie to odstrašujúco, ale pokúsím sa tento postup ilustrovať na jednom príklade.

Derrida ku svojej knihe *La dissémination* napísal predslov *Hors-livre* (Mimo-knihy), v ktorom sa zaoberá práve problematikou predslovu. Jeden z predslovov, ktoré analyzuje, je Hegelov predslov k *Veľkej logike* (*Wissenschaft der Logik*, v slovenskom preklade Logika ako veda). Hegel vo svojom predslove tvrdí, že vo filozofickom diele sa nesmú spomínať záležitosti, ktoré sú cudzie a vonkajšie filozofii. Uvádza, že napríklad matematik si môže dovoliť uviesť svoje dielo nematematickým predslovom, v ktorom všeobecne uvedie, čo môže čitateľ očakávať. Filozof však podľa Hegela nesmie nič také urobiť, pretože jeho dielo musí byť kompaktné, završené a úplné a nesmie sa v ňom nachádzať nič, čo by voči nemu bolo vonkajšie a nie prísne nevyhnutné.

Tu však narážame, ako ukazuje Derrida, na problém, ktorý nie je iba kuriozitou: kam máme toto vyhlásenie umiestniť? Iste nejde priamo o filozofické tvrdenie, takže nemôže byť priamo súčasťou filozofického diela. Napriek tomu sa hovorí o povahe filozofického diela, o jeho kompozícii a súčastiach, a preto ide o dôležitú otázku. Ako jednoznačne rozhodnúť, či je to filozofická otázka? A ako a najmä kde zdôvodniť toto rozhodnutie? Ak už uvažujeme o tom, či je to filozofická otázka, nevyhnutne mobilizujeme aj *nefilozofické* argumenty, argumenty zvonku. Jediné miesto, kam sa takéto rozhodovanie a dôvodenie dá umiestniť, je teda sám *predslov*. Hegel teda v predslove uvádza, že fi-

lozofické dielo nemá mať *nijaký* predslov, pretože ten je nevyhnutne vonkajší a vo filozofic- kom diele nenáležitý.

Treba si uvedomiť, že nejde o obyčajný lapsus alebo triviálny paradox. Derrida ukazuje, že Hegel tu skôr naráža na hranice filozofie, na nemožnosť určiť hranicu filozofie a nefilozofie pomocou výhradne filozofických pojmov, vymedzení a opozícií. Predslov je *mimo* filozofie, ale ak chceme určiť oblasť *filozofického* tým, že určíme jej vonkajšok (t. j. nefilozofické) a doň vykážeme predslov, musíme prekročiť jej hranice alebo aspoň poukázať na ne. Nuž, a potom narazíme na neprekonateľné problémy, pretože opozíciu filozofické/nefilozofické nemožno tematizovať *filozofickými* pojmi vnútrašok/vonkajšok. Predslov, ako vonkajšok, sa nám dostáva dovnútra filozofie, alebo aspoň na jedinečnú hranicu, ktorou je *práve* predslov - jediné možné, ale veľmi jedinečné miesto tematizácie tejto problematiky.

Derrida vôbec nezatrucuje Hegela ako nedôsledného filozofa, ponúkajúceho paradoxy - práve naopak, pokúša sa ukázať, že *práve* Hegelova dôslednosť vedie jeho diskurz do apórií, ktoré nie sú jednoduchými paradoxmi, ale hranicami možností určitého typu myslenia. Jednou z najlepších charakteristík Derridovho myslenia, podľa môjho názoru, je konštatovanie, že sa snaží ukázať netematizované a netematizovateľné hranice filozofických projektov: tieto hranice sú netematizovateľné *zvnútra* daných projektov, sú neprehľadnosťou filozofických systémov, niečím, čoho by sa bolo treba zbaviť, avšak nejde to - ide totiž o pohyblivé hranice samotného filozofovania, o hranice, ktoré nie sú stanovené raz a navždy, o hranice, ku ktorým sa každý filozofický systém svojím spôsobom dostáva a naráža na ne svojím špecifickým spôsobom. Derridov projekt vôbec nespočíva v zaujatí miesta, z ktorého budú ostatné filozofické projekty zovšeobecniteľné, vysvetliteľné a následne zavrhnuteľné. Je omylom považovať ho za zvestovateľa akejsi skrytej pravdy filozofie, ktorú objavil a vynáša na svetlo. Jeho dekonštrukcia je prácou pomalého rozpletania filozofických reťazcov a prepisovania pojmových opozícií. Derrida mnohokrát zdôrazňuje, že takáto práca je nekonečná - nijaká dekonštrukcia totiž

nemôže zrušiť dejinami filozofie utvorený kontext filozofických opozícií: jediné, čo môže, je zvoliť si určitú špecifickú stratégiu čítania, ktorá odkryje medzery, švy a deklaratívnosť určitých filozofických koncepcií.

Bolo by veľkým omylom chápať uvedený spôsob čítania Hegela iba ako prázdnu hru so slovami. Naopak, ide o pomerne precízny výkon, ktorý sa dá doložiť Hegelovými textami, a v tomto zmysle ide o „štandardné“ filozofické čítanie. Problém však spočíva práve v tom, že tento spôsob čítania (dekonštrukcia) sa nedá *štandardizovať*, *systematizovať*, urobiť „metodickým“. Derrida často upozorňuje, že jeho dekonštrukcia nie je „filozofiou“, „metódou“, „kritikou“, „systémom“, pretože každý filozofický výkon v dejinách filozofie má *svoj* vlastný špecifický spôsob zrežazenia pojmov a predpokladov, teda každá „dekonštrukcia“ je vlastne jedinečnou udalosťou.

Derridovo myslenie nie je dialektikou a nemá zmysel pýtať sa na možnú stratégiu „dekonštrukcie dekonštrukcie“. Derrida určitým spôsobom „stopuje“ Hegelovo myslenie a odkryva zrežazenie určitých pojmových opozícií. Neplatí však, že práve *tieto* pojmové opozície majú nejakú prioritu. V každom filozofickom texte sa dá nájsť nespočetné množstvo pojmových opozícií, pretože nijaké použitie nijakého pojmu nie je nevinné a absolútne nové, ale korení v dejinách filozofie, a s každým pojmom prichádzajú prakticky celé tieto dejiny. Nemá zmysel pýtať sa, čo by sa stalo, keby sme išli po stopách stopára - buď postupujeme presne tak isto ako on a teda *opakujeme* ho (čo je v prísnom slova zmysle nemožné), alebo postupujeme aspoň trochu inak a v tom prípade ide o iný spôsob čítania, o inú *udalosť*. Istotne sa dá dekonštruovať aj Derridov text, tak ako každý filozofický text. Nemožno však dekonštruovať dekonštrukciu vo všeobecnosti, pretože nijaké jej „zovšeobecnenie“ nie je celkom dobre možné. Samotné používanie pojmu „dekonštrukcia“ vo všeobecnom význame znie v rámci Derridovho podujatia pomerne absurdne, hoci sa mu nemožno úplne vyhnúť.

Neznamená to však, že ide o prázdne táraniny, hoci ani im sa nedá zabrániť, aby sa za dekonštrukciu častokrát úspešne nevydávali - každý, kto si dá námahu a číta Derridove texty,

môže jeho čítanie konfrontovať s dekonštruovanými textami a urobiť si úsudok sám.

Pohybovať sa na „okrají“, na „margách“ filozofických textov, zbaviť sa tradičných školometických heslovitých pohľadov a predsudkov je však veľmi náročné. Oveľa pohodlnejšie je buď vyhlásiť Derridovo dielo za znášku nezmyslov, alebo ho nekriticky ospevovať.

Pokiaľ ide o náš, slovenský kontext akademickej filozofie, zrejme bude vývoj podobný ako v iných krajinách, hoci v zmenšenej miere: nájde sa zopár nadšencov (určite mladých), ktorí sa oboznámia s Derridovým dielom, a niektorí z nich nezostanú len pri niekoľkých dostupných slovenských a českých prekladoch, ani pri recenziách a novinových článkoch či polemikách z tretej ruky, ale začnú sa Derridovým dielom zaoberať v jeho úplnosti a seriózne - v tom prípade veľmi skoro zistia, že toto dielo je rovnako náročné, trochu nudné (priznajme si to) a v konečnom dôsledku rovnako „klasické“, ako každá filozofická koncepcia, ktorá za niečo stojí. Jednému-dvom najvytrvalejším sa potom podarí presadiť nejaký štandardný kurz Derridovho myslenia na niektojej katedre. Isté je, že tu zrejme nevznikne nejaká filozofická „škola“ dekonštrukcie, ale zároveň tento postup ani nezostane úplne bez povšimnutia. Typický stredoeurópsky osud: každá idea alebo v tomto prípade filozofická myšlienka tu aspoň prenocuje.

2.

Prejdime teraz k sfére sociálnych a humanitných vied, ktorá je o niečo širšia ako sféra akademickej filozofie. Aj v tejto sfére môžeme pozorovať pomerne štandardný vývin: mám takú skúsenosť, že Derridovo dielo vzbudilo viac záujmu a pozornosti medzi literárnymi vedcami, estetickými, teoretickými umeniami, ako medzi filozofmi. Mohol by som uviesť iba dvoch či troch akademických filozofov, ktorí si pozorne prečítali niektorý Derridov spis (vylučujem vopred tých, ktorí utrúsili nejaké pripomienky a sudy, vyčítané z recenzií a z novín), ale na druhej strane poznám asi dve desiatky literárnych vedcov, umenovedcov a estetikov, ktorí sa snažia Derridovo dielo pozorne sledovať a inšpirovať sa ním. Dá sa teda s rozumnou

mierou presnosti odhadnúť, že vývin u nás bude aj v tejto sfére štandardný, možno trochu podobný (napriek rozdielnostiam) skôr vývinu v Spojených štátoch ako vo Francúzsku - vlna záujmu o dekonštrukciu je (a bude) v oblasti humanitných vied o poznanie vyššia ako v akademickej filozofii, a aj o niečo dlhšie trvajúca. Vzhľadom na takmer úplnú neprítomnosť frankofónneho prostredia u nás nejde ani tu o nič prekvapujúce: mnohí z týchto humanitných vedcov sa inšpirujú skôr anglickými a americkými prekladmi a výkladmi ako francúzskymi originálmi.

Keďže v konečnom dôsledku ide v týchto prípadoch o hľadanie zdroja inšpirácie pre vlastnú oblasť, dá sa predpokladať, že komunita humanitných vedcov sa bude zaujímať o tie Derridove diela, v ktorých sa vyjadruje k ich otázkam: architekti o knihu *Points de folie*, literárni vedci o knihu *La dissémination*, umenovedci o dielo *La vérité en peinture* atď. Jeho ďalšie diela budú čítať iba na doplnenie kontextu a pochopene toho, čo si chcú ujasniť.

Hoci, ako som už spomenul, táto vlna záujmu je a bude vyššia ako v akademickej filozofii, zrejme bude aj menej trvalá. Keď pomíne módnosť dekonštrukcie a tá sa na nemnohých miestach štandardizuje ako súčasť akademickej filozofie, stratí značnú časť svojej príťažlivosti pre ostatné oblasti humanitných vied. Nepochybujem, že bude nahradená inou módnou vlnou (zrejme už nie filozofickej proveniencie), ktorá zaujme humanitných vedcov viac. Pravdepodobne pôjde o nejaký druh európskej ideológie, globalizácie či iných podobných otázok, ktorých módnosť sa práve začína prejavovať.

3.

Najzaujímavejšou oblasťou vplyvu Derridovho myslenia je pre mnohých intelektuálna sféra, sféra angažovanosti, sféra návodov na praktické a politické konanie. Na tomto mieste treba umiestniť Derridovo dielo do kontextu jeho historického vzniku.

Jeden z najmenej plodných postupov, ako analyzovať určité filozofické myslenie, spočíva v hľadaní návodov, ako podľa neho politicky

konať, a to platí aj pre Derridu. Nepopieram, že každé filozofické myslenie môže mať politické implikácie, ale za ich uplatnenie a použitie v politickom poli je zodpovedný ten, kto ich v ňom používa. Úvahy o politických implikáciách dekonštrukcie môžeme rozvíjať dvoma spôsobmi: buď sa pokúsime hľadať politické implikácie v Derridových dielach (o to sa snaží Mark Lilla), alebo sa pozrieme na konkrétne politické účinkovanie Jacqua Derridu.

Lilla veľmi jasne ukazuje tieto politické implikácie Derridových textov. Podľa neho Derrida ukazuje, že „skutočným zdrojom tyranie nie sú tyrani, zbrane alebo zlé inštitúcie. Tyrania sa začína v jazyku tyranie, ktorý je koniec-koncov odvodený z filozofie. Uvažuje tiež o tom, či vzdanie sa západného humanizmu bude znamenať, že sa bude treba zriecť pojmov ako ľudské práva, humanitárstvo, dokonca pojmu zločiny proti ľudskosti. Čo nám však potom zostane?“

Myslím si, že Lilla stavia problém príliš radikálne. Spochybniť naivné používanie týchto pojmov, ich implicitnú prirodzenosť, podľa mňa nemusí viesť k tomu, aby sme sa ich vzdali. Ak spochybíme (ako to urobil Derrida) opozíciu označované/označujúce a tým aj celý pojem znaku a jazyka, vonkoncom to neznamená, že tieto pojmy a opozície patria na filozofické alebo lingvistické smetisko: my ich *musíme* používať, ponajprv preto, lebo lepšie nemáme a potom aj preto, lebo ich zatratení by sme sa obrátili chrbtom k skutočnej kritickej práci, ktorá sa s pomocou týchto pojmov vykonala a ešte dá vykonať.

Uplatníme to na otázku problému pojmov politickej filozofie: ak dekonštrukcia ukáže, že pojmy slobody, sebavedomia, subjektu, ľudských práv, humanizmu atď. sú infikované logocentrizmom, neplynú z toho automaticky, že sa ich máme vzdať. Treba ich nanovo premyslieť, zbaviť sa naivných predsudkov a zakorenení, ktoré ich obostierajú, ako aj nimba posvätnosti, v mene ktorého sa vnucujú.

Lilla ukazuje, že Derrida, ocitnúc sa v pasci paradoxu, radikálne zmenil názor a postuluje pojem, ktorý vraj vzdoruje dekonštrukcii, a tým pojmom je spravodlivosť. Domnievam sa, že Lilla na tomto mieste vôbec nepochopil Derridov postup. Áno, Derrida tvrdí, že idea

spravodlivosti je „nekonečne neredukovateľná“ a že je mimo akejkolvek skúsenosti. Nie je to však uchýlenie sa k mysticismu alebo k zjaveniu, ako tvrdí Lilla, ale skôr určenie hranice politického, o ktorom sme hovorili predtým. Ak sa totiž pohybujeme v diskurze politickej filozofie, ukazuje Derrida, práve idea spravodlivosti je jedinou predstavou, ktorá sa na základe politických kategórií nedá v úplnosti myslieť, lebo práve ona ich zakladá a presahuje. Derridovo tvrdenie „idea spravodlivosti nie je v tomto svete“ znamená, že nie je redukovateľná na svet konkrétnej politickej skúsenosti, ale je jeho podmienkou možnosti, tak ako je zákaz incestu podmienkou možnosti opozície kultúra/príroda u Lévi-Straussa. Postavenie idey spravodlivosti nie je mystické, ale hraničné. Derrida sa teda nevyhýba úporne termínu „zjavenie“ preto, lebo sa ho bojí, ale preto, že ho nepotrebuje. Spravodlivosť hrá v Derridovom politickom myslení strategickú, a nie mystickú alebo mesianistickú úlohu.

Nemyslím si, že existuje Derridov príklon k mesianizmu alebo mysticismu, a nemyslím si, že ide o výraz intelektuálneho zúfalstva alebo o plytkú ideológiu, ako tvrdí Lilla. Naopak, domnievam sa, že návrat k plytkosti sa dá skôr nájsť v Lillových vetách typu „Derrida je presvedčený, že jediný spôsob, ako rozšíriť demokratické hodnoty, ktoré sám zastáva, je zničiť jazyk, v ktorom o nich Západ uvažoval v nesprávnej viere, že naše demokracie sú nedokonalé kvôli jazyku a nie kvôli realite“. Je neuveriteľné, že pojmy „Západ“, „demokracia“, „jazyk“, „realita“ môže niekto dnes používať takýmto naivným a plochým, neproblematickým spôsobom. Zdôvodniť „demokraciu“ poukazom na „realitu“ alebo na apriórnu prirodzenosť jazyka Západu je ten najhlúpejší spôsob, aký si môžeme vybrať, ak chceme intelektuálne zlyhať.

V našom publicistickom a intelektuálnom kontexte, ktorý je tak ako všade inde kontaminovaný najmä politikou, môžu byť Derridove názory a aj názory jeho odporcov zdrojom určitého poučenia, ktoré by sa dalo vyjadriť asi takto: nejestvujú nevinné a samozrejmé pojmy a nijaká politická prax sa nedá odvodiť alebo úplne zdôvodniť apelom na vznešenosť termínov.

Po roku 1989 sme mali možnosť vidieť, ako ľahkovážne sa narábalo s obťažnými termínmi a s politickou praxou, ktorá sa o ne opierala. Zavládol dojem, že stačí používať tzv. demokratickú rétoriku a samotná samozrejmosť a priehľadnosť pojmov ako „demokracia“, „sloboda“, „trh“, „pravda“, „tolerancia“ bude viesť k svetlým zajtrajškom. Byť „demokratický“ alebo „národný“ - v oboch prípadoch išlo o samozrejmu, prirodzenú klasifikáciu. Dodnes je publicistické a intelektuálne pole u nás zaplavené *neproblematickým* používaním pojmov, typickým pre plochý žurnalizmus.

Som veľmi skeptický voči možnosti, že práve obťažné a, nebojme sa to povedať, aj trochu obskúrne a ezoterické Derridovo myslenie bude zdrojom inšpirácie pre intelektuálnych žurnalistov a žurnalistických intelektuálov, aby sa zamysleli nad problematickosťou pojmov, ktoré používajú. Napokon, keby to aj urobili, nedomnievam sa, že pohyby v intelektuálnom poli majú nejaký mimoriadne výrazný vplyv na politické pole, napriek prevládajúcemu opačnému presvedčeniu. Bitky a súboje v intelektuálnom a žurnalistickom poli sú búrkami v pohári vody - na politickú zmenu alebo presadenie sa je potrebná politická aktivita. Ak zdôvodním svoje politické presvedčenie pomocou Derridových myšlienok, alebo ak naopak zatratím zmýšľanie politického súpera pomocou tých istých myšlienok, na politickom poli tým vykonám pramálo. Byť v súlade s Derridom (alebo v rozpore s ním) a pokúšať sa to politicky využiť či zneužiť by bolo rovnako smiešnym počínaním, aké prejavujú naši žurnalisti, keď predhadzujú niektorým politikom, že ich konanie nie je v súlade s Poppe-rom.

Ak už sa chce niekto inšpirovať Derridom v politike, podľa mňa urobí rozumnejšie, ak sa bude inšpirovať jeho politickými postojmi. Derrida vždy odmietal oblúznenosť ideológiami: odmietol stalinizmus Francúzskej komunistickej strany, ako aj maoistické výstrelky. Založil spolu s Jeanom-Pierrom Vernantom *Nadáciu Jána Husa*, ktorá pomáhala intelektuálom v bývalom socialistickom Československu, a začiatkom osemdesiatych rokov bol nakrátko v Československu aj uväznený. Vyjadril verejnú podporu, spolu s mnohými inými, Nelsonovi Mandelovi počas jeho väzne-

nia a odsúdil apartheid. Práve tieto politické postoje si podľa mňa zaslúžia obdiv a nasledovanie. Ak sa niekto chce venovať únavnej a pomerne zbytočnej práci dokazovania, či sú alebo nie sú tieto postoje v súlade s jeho filozofickými dielami, a poukazovať na jeho dôslednosť či nedôslednosť, nech sa páči.

Jeden môj americký priateľ, s ktorým som sa stretol vo Viedni, mi vášnivo dokazoval, že celé Heideggerovo filozofické dielo je bytostne protinacistické, a že treba vychádzať z toho, a nie z jeho politického príklonu k nacizmu. Nesúhlasil som so všetkými jeho argumentmi, ale nemohol som mu uprieť určitú presvedčivosť. Iná kolegyňa, tentoraz z Nemecka ma rovnako vášnivo presviedčala, v duchu Jürgena Habermasa, že Derrida je vo svojej filozofii krajne konzervatívny a antiliberálny mysliteľ, hoci uznala, že jeho politické účinkovanie tomu veľmi nezodpovedá. Obidvaja sa však zhodovali v tom (a v tomto ohľade sa k nim pripája aj Mark Lilla), že ak chceme hodnotiť politické postoje filozofov, musíme sa minuciózne zaoberať ich filozofickými dielami. Ja sa však domnievam, že filozofické pole, vrátane poľa politickej filozofie, je relatívne nezávislé od politického poľa a má naň oveľa menší vplyv, ako sa filozofia domnievajú. Zároveň som presvedčený, že pozícia vo filozofickom poli je špecificky filozofická, a rovnaké špecifikum má aj pozícia v politickom poli. Ak filozof ospevuje vo svojich spisoch slobodu človeka, neznamená to automaticky, že nemôže privítať ten najtyrantskejší politický režim, možno práve v mene spomínanej slobody. A môže sa tiež stať, že filozof, dávajúci vo svojich knihách prednosť tvrdej ruke a poriadku, sa chopí zbrane, keď tvrdá ruka a poriadok skutočne nastanú. Môžeme síce nariekať nad ich nedôslednosťou, ale myslím si, že to nám veľmi nepomôže.

Ak teda mám zhrnúť možný Derridov vplyv v našom publicistickom a intelektuálnom poli, som nútený konštatovať, že v tejto oblasti bude zrejme ešte mizivejší, ako v prvých dvoch. Dôvodom však nie je odpor voči nemu. Slovenský intelektuál a publicista, či už politicky činný alebo nie, má iba veľmi málo času na to, aby čítal a študoval, a ak aj áno, tak iba úchytikom. Väčšina z tých intelektuálov, ktorí nepôsobia v akademickom poli (a aj z týchto

mnohí učia na dvoch-troch univerzitách) ťaží ešte z obzoru a literatúry socialistických čias. Rýchle prelistovanie je však nevhodný spôsob, ako sa zaoberať Derridovým dielom, a preto predpokladám, že v mnohých intelektuáloch vyvolá veľké znechutenie fakt, že mu nerozumejú, a že by si vyžadovalo veľkú námahu, aby sa mu pokúsili porozumieť. Obrátia sa preto k povrchným a svojou nevedomosťou úsmevným knihám typu Paula Johnsona alebo k niečomu podobnému.

4.

Ako vidíte, neskrýval som svoj pomerne skeptický pohľad na perspektívy recepcie Derridu u nás. Neznamená to však, že môj skepticizmus je úplne pesimistický alebo dokonca cynický. Som naopak pevne presvedčený, že Derridovo dielo si tu nájde svoje desiatky seriózných čitateľov, a že medzi týmito desiatkami, možno dokonca stovkami čitateľov sa nájde niekoľko nadšencov, u ktorých spôsobí Derridovo dielo myšlienkový *coup de force*. Z týchto niekoľkých nadšencov sa zrejme vyklúje zopár jednotlivcov, ktorí sa dostanú cez fázu nekritického nadšenia a začnú Derridovo dielo seriózne študovať. Na ich počte v konečnom dôsledku až tak veľmi nezáleží. Možno je dokonca lepšie, že recepcia Derridu u nás nebude taká masová ako v USA. Možno sa Derridovo dielo stane záležitosťou veľmi vyberanej skupinky alebo skupiniek. V tom prípade bude platiť Mallarmého poznámka (aj keď bola vyslovená o vyberanom hudobníkovi a nie o vyberanom filozofovi): „Vyberané publikum svojou nepočetnou prítomnosťou zdôrazňuje početnú neprítomnosť“. A to potvrdí slová ďalšieho klasika, tentoraz Hermanna Hesseho: „Vstup nie je pre každého“.